

Kun riittävästi on vähän enemmän

Juha T. Hakala (2016). Kohtuuden kirja. Näkökulmia ääriyhteiskuntaan. Helsinki: Alma Talent. 219 sivua. ISBN 978-952-14-2749-7

LAPPIIN MATKATAAN ruskaa, revontulia tai yötöntä yötä kokemaan. Se on helposti ymmärrettävää elämysten tavoittelua. Äärimmäisyyttä on se, että jotkut meistä ovat valmiita maksamaan kymmeniä tuhansia euroja räätälöidystä turistimatkasta maailman vaarallisimpaan väkivaltapesäkkeeseen. Tai se, että 100 000 planeettamme ihmistä on jo varannut paikan menolennolle Marsiin.

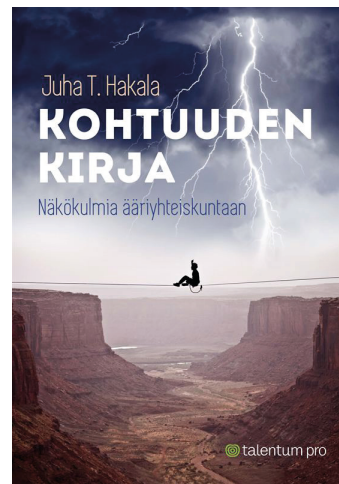
Miksi keskivertoisuus tai kohtuullisuus ei riitä, vaan pyrimme äärimmäisyyksiin? Millainen yhteiskunta ja kulttuuri tekee meistä kansalaisista vaikkapa sotaturisteja? Juha T. Hakalan kirjoittaman *Kohtuuden kirjan* sanoman voisi tiivistää kansalaisen, kansakunnan ja ihmiskunnan suunnantarkistamispyynnöksi. Teos haastaa etsimään vastauksia siihen, mitä

loppujen lopuksi tarvitaan enemmän ja mitä vähemmän hyvän elämän elämiseksi.

Hakalan lähestymistapa on teidenvälinen. Hän operoi subjektiivisen hyvinvoinnin, ekologisten ja sosiaalisten kestävyyshaasteiden, talouden toimintalogiikkojen ja globaaleiden, kaikkia ihmisiä yhdistävien, ongelmien välisissä kysymysten asetteluissa.

MIKÄ TEKEE ELÄMÄSTÄ ELÄMISEN ARVOISTA

Aluksi kirjassa tutustutaan ihmisiin ja ilmiöihin, jotka edustavat erilaisia äärimmäisyyksiä. Lopupuolella esimerkkitapaukset asetetaan kontekstiin – globaaliin todellisuuteen, jossa ihminen tavoittelee hyvää elämää niissä yhteiskunnallisissa oloissa, joissa

hän elää. Teoksen voima ei ole yksityiskohtaisissa ääri-ilmiöiden kuvailuissa vaan pyrkimyksissä ymmärtää nykyajan ihmisen hyvän elämän tavoittelua. Aikalaiskuvauksellisuus viehättää.

Hakala antaa ymmärtää, että käsitys hyvästä elämästä määrittyy nykyisessä suomalaisessa kulttuurissa normatiivisesti. Siihen kuuluvat vaurastumisen takaava koulutus, rahakas työ, onnellinen parisuhde, omakotitalo vetovoimaisella alueella, kaksi autoa sekä lapset ja heidän trendikkäät harrastuksensa.

Näihin elämän päämääriin pääsemiseen on läheisesti sidoksissa talouden kasvattaminen ja yhteiskunnan eri instituutioiden prosessien tehostaminen. Haasteeksi muodostuu se, että samalla saattaa ihmisten kokemaa kiire lisääntyä niin paljon, että kiinnittyminen elämään jää vajaaksi. Vauhtia kiihdytetään vuosi vuodelta, sillä luulemme, että olemme ”menettämässä otteemme jostakin korvaamattoman tärkeästä.”

Mitä on se korvaamattoman tärkeä, tuntuu kirjailija ihmettelevän. Mikä loppujen lopuksi tekee elämästä elämisen arvoista?

Hakalan mukaan äärimmäisyydet kiehtovat, koska yltäkyläinen elämä ei tarjoa elämänmaukuisia haasteita. Tilapäisesti hidas internetyhteys, avainten unohtuminen tai junasta myöhästymisen ovat merkittävimpiä jokapäiväisiä haasteitamme. Kun elämä ei tunnu elämäältä, syntyy tarve voimistaa elämäntuntua. Hakeudutaan kohti äärimmäisyyksiä.

Hakala ei peräänkuuluta paluuta vanhaan mutta toteaa kuitenkin, että ennen kaikki oli toisin. Arki toi mukanaan äärikokemuksia. Esi-isiemme taistelu päivittäisistä aterioista upottavilla lumihangilla kivikeihäineen ja -kirveineen antoi vahvan tunteen elossa olemisesta. Karhut, ahmat ja susilaumat samoilla ruoka-apajilla pitivät huolen siitä, että fokus säilyi oleellisessa ja suonissa virtasi elämä.

MIKSI SE MITÄ ON, EI RIITÄ

Jonkinlainen elämän yksinkertaistaminen ja siinä mielessä pa-

luu vanhaan voisi silti olla paikallaan. Alamme nimittäin olla hyvin tietoisia siitä, että hyvinvoinniksi mielletyt asiat alkavat kääntyä meitä vastaan.

Ensimmäistä kertaa ihmiskunnan historiassa ylensyömisen seurauksena puhkeavat sairaudet tappavat enemmän ihmisiä kuin nälkä. Epäonnistuneen vaurauden jakamisen lisäksi mieliämme vaijaa tietoisuus siitä, että vallalla olevat hyvän elämän tavoittelun tavat vetävät mattoa alta ihmiskunnan yhteiseltä tulevaisuudelta. Elämän edellytysten säilyminen tuleville sukupolville on kyseenalaista.

Hakala pidättäytyy kovin suorista yhteiskuntapoliittisista kannanotoista, mutta kilpailuun perustuvan yhteiskunnan virittämistä äärimmilleen hän vastustaa. Lopputuloksena voi nimittäin olla sellaiset olot, joita kukaan ei halua. ”Meidän pitäisi havahtua näkemään, miten omalla arkisella käyttäytymisellämme olemme olleet suorastaan työntämässä systeemiä yhä hurjempaan kiitolaukkaan”, Hakala toteaa.

Kohtuuttomuus saa kasvualustan vertailusta muihin. Olojen muuttuessa se, mitä jo on, ei enää riitä. Tarvitaan jotakin enemmän. Herää kilpailu, joka on vallalla olevan talousjärjestelmämme keskeinen käyttövoima. Kuinka paljon on riittävästi, Hakala kysyy.

Tarvitsemme maailmanlaajuisia identiteettiä, sillä hyvinvointimme perustuu ihmisiin, jotka ovat fyysisesti etäällä meistä. Kännykämme metallit eivät tule Talvihaarasta. Ilman vastuullista maailmasuhdetta olemme tukemassa

taloutta, jonka voitot perustuvat toimeentulon turvaamattomiin palkkoihin, tukaliin työoloihin ja järviin, jotka ovat niin kemikalisoituneita, että uhkaavat syttyä palamaan.

Rivien väleistä on tulkittavissa, että Hakalan mielestä tarvittaisiin nykyistä solidaarisempaa yhteiskuntapolitiikkaa. Hän ei luota perustuloon polarisaatiokehityksen pysäyttäjänä. Mutta ideologioiden voimaan hän uskoo. Ideologiat antavat mahdollisuuden ankkuroida elämää johonkin pysyvään. Sen sijaan arvotyhjiö vieraannuttaa ihmisen paitsi yhteiskunnasta myös omasta elämästä. Ilman arvoja saatamme havahtua siihen, että olemassaolon merkitys on kadonnut, ja ajelehdimme elämässämme ilman päämäärää.

ELÄMYKSISTÄ ELÄMÄN MERKITYKSELLISYYTEEN

Elämän merkityksellisyden suhteesta äärimmäisyyksiin olisin toivonut lukevani enemmän. Pohjoismaissa on jo tunnistettavissa siirtyminen elämyksistä elämän merkityksellisyden korostamiseen. Hakala toteaa osuvasti, kuinka ihmisellä on tarve liittää omaa elämänsä osaksi jotakin itseänsä suurempaa. Kytköksessä johonkin itsen ulkopuolella olevaan arvokkaaseen syntyy olemassaolon merkitys. Mieleissäni herääkin kysymys, voisiko olla niin, että elämän merkityksettömyys on äärimmäisiä pyrkimyksiä tuottava voima.

Juha T. Hakalan kirja ei avaudu sieltä täältä lukemalla. Jos poimintoja tekee, kokonaisuus jää hahmottumatta. Kirjan voima

perustuu käyttäytymistieteellistä ja yhteiskuntatieteellistä näkökulmaa yhdistävään tarkasteluun. Vielä vahvempi yhteiskunnallinen orientaatio olisi tuonut siihen lisää vakuuttavuutta. Niin ikään tulevaisuuteen kurkottaminen olisi saattanut lisätä tekstin kiinnostavuutta entisestään. Ja jälkimateriaaliseen yhteiskuntaan viittaavien virta-

usten tunnistaminen olisi luonut vaihtoehtoisten tulevaisuuksien toiveikasta avaruutta.

Hienon jatkon tälle teokselle tarjoaa israelilaisen historiantutkijan Yuval Noah Hararin kirjoittama *Homo Deus – A Brief History of Tomorrow*, jossa nykyisten ja etenkin tulevien ihmisten pyrkimyksiä kuvaillaan onnen, arvok-

kuuden ja kuolemattomuuden tavoitteluksi. Sen jälkeen, kun nälkä, kulkutaudit ja sodat eivät enää vaivaa, ihminen keskittyy jumalallisten ominaisuuksien tavoitteluun.

ARTO O. SALONEN
KT, tutkimusjohtaja, dosentti
Metropolia AMK, Helsingin
yliopisto